

Maja Hagerman: Bland mossbelupna kvarnstenar

Publicerad 2017-02-08

KOLUMNEN. *Maja Hagerman är författare, vetenskapsjournalist och fristående kolumnist i Dagens Nyheter.*

Statsminister Löfven samlar sin regering till sammanträde i Dalarna. Men så långt som till Malung kommer han inte.

[Rätta artikel](#)

Man ser långt mellan tallarna. Och genom skogen löper en hög stenvägg med mossa på. Det är den gamla kvarnstensgruvan i Malung. En plats som är majestätisk och gåtfull, som en förtrollad skog i det inre av Dalarna. I lingoletet ligger huggna kvarnstenar kvar, som om det var alldeles nysst och inte över hundra år sedan Malungsborna packade ihop mejslar och släggor och gick hem.

Rätt ofta kommer jag till ställen som andra sällan besöker, eftersom jag som författare blir inbjuden till kulturföreningar runt om i landet. Den här gången har jag klivit av tåget i Borlänge och gungat fram på landsvägsbuss i några timmar. På resan har jag sett hagar och ängsmarker rinna förbi utanför fönstret, här betar inte många djur längre. Fallfärdiga lador med glesa bräddväggar står och lutar sig mot tiden, osäkra på om de ska falla nu eller senare. Uppe på höjderna finns fäbodas kvar och upptrampade skogsstigar. Messmör och ostmassa. Mjölkhanteringen pågick för fullt ännu när mamma vara ung. Längre bort är det inte.

Längs hela bussresan kliver människor av och på, de är på väg till jobb och skolor. Inte så få av dem ser ut att ha släkt i Afrika och Mellanöstern. Men det märks att de bor här sedan länge, folk känner varandra och hälsar vardagligt, stämningen är god.

Framme i Malung väntar ortens lokalhistoriska sällskap, Quarnstensgrufvans vänner, och till lunch får jag höra traktens historia. Man sydde i läder i Malung. Handskar, skärp, plånböcker, allt. Läderindustrin blomstrade på 1960-talet med 150 småföretagare. De är borta nu. Billigare handskar görs på annat håll. Men en pojk kom på att använda spillbitar till att göra remmar till skidstavar. Det blev grunden till Jofa, en stor fabrik för tillverkning av hjälmar och hockeyutrustning. Fast den har flyttat nu, till andra sidan jorden.

I dag är gymnasieskolan ortens hopp. Idrottsgymnasiet har runt 300 elever, varav många tillresta från andra kommuner. Dessutom är cirka 100 elever nyanlända flyktingbarn. Mitt i samhället ligger Skinnargården, ortens klassiska hotell. Det huset är flyktingförläggning numera. ”Vi är så glada att den stora byggnaden mitt i centrum inte står tom, för det skulle kännas hemskt”, förklarar mina värdar eftertryckligt. Ordförande i Quarnstensgrufvans vänner, Bente Mellquist Danielson, är själv gymnasielärare. Hon berättar att många av ungdomarna som kom hit hösten 2015 redan lärt sig svenska och är extremt flitiga och studiemotiverade, med drömmar om att bli optiker och läkare.

I kommunfullmäktige har SD bara 2 av 39 ledamöter, och gör inte mycket väsen av sig. Mer oroande är att kommunens budget visar ett underskott på över 40 miljoner kronor per år. Samtidigt som det inte går att diskutera, på samma sätt som förr, vad som egentligen händer i kommunen. Det demokratiska samtalet har avstannat. Dala-Demokratens, Falu-Kurirens och Nya Wermlands-Tidningens lokalredaktioner är nedlagda. Deras lokaler gapar tomma i centrum.

Uppe i skogen ligger den mossbelupna kvarnstensgruvan kvar – och på något sätt har den med allt detta att göra. ”Tänk tanken”, säger mina värdar, ”hur man stod där i kylan i skogen, höst, vinter och vår, för att tjäna en nödvändig extraslant.” Jorden är mager och skördarna små här. Men stenen i berggrunden har en sträv och vass yta, sandsten med kvarts i, som passar till malstenar. En enda kvarnsten tog veckor att hugga. Sedan drogs den på vintersläde till Västerdalälven och när isen gick fraktades den vidare långt bortom Siljan.

Det mina värdar förmedlar är en helt annan bild av samhället än den som först mötte mig när jag klev av bussen. Då var tidningarnas övergivna redaktioner med spöklika neonskyltar det första jag såg. Men sedan möter jag en stolthet och berättarlust som är storslagen. De insisterar på att deras kulturarv faktiskt är märkvärdigt, och att de har en alldeles egen historia som förtjänar att uppmärksammas. Vilken kraft.

På bussen tillbaka funderar jag över hur vi ska få Sverige att sitta ihop, inte bara med ”tycka synd om” och ”stackars glesbygd”. Landet är fullt av orter som verkligen behöver en kärleksfull, beundrande blick och handfast uppmuntran. I vår lämnar regeringen en omfattande kulturarvsproposition till riksdagen att besluta om. Men vad man hittills sett handlar den rätt lite om att stödja sådana livsviktiga lokalhistoriska eldsjälar som dem jag mötte i Malung. Mer om att skapa central kulturarvspolicy under en förstärkt stormyndighet, Riksantikvarieämbetet.

Statsminister Stefan Löfven har i veckan rest runt i landet, och på torsdagen har han samlat regeringen i Dalarna. Men så långt som till Malung kommer inget av statsråden att fara. Därför vill jag berätta om Quarnstensgrufvans vänner.

Denna stenindustri var socknens unika inkomstkälla i över tusen år. Arkeologer har funnit handkvarnar från Malung på en vikingatida gård, Sanda i Täby, från 700-talet och i medeltidsstäder som Sigtuna och Visby. Föreningen har forskat och gjort både en bok och en film om den tusenåriga stengruvan. Men till detta arbete har inget kulturarvsstöd funnits att få, varken från länet eller nationellt. Det var pengar från EU som gjorde projektet möjligt.

maja.hagerman@gmail.com